

Türkiye’de Düşünce Kuruluşlarının Dış Politika Bağlamında Kamu Diplomasisi İşlevleri¹

Umur Bedir

Dr. Öğr. Üyesi

umurbedir@aydin.edu.tr

İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi

Orcid: 0000-0002-6313-4028

Abstract

Functions of Think Tanks in Turkey in The Context of Public Diplomacy and Foreign Policy

The most known function of think tanks is to develop alternative policy advice for governments and decision-makers. However, think tanks are also intellectual organizations that produce not only concrete research outputs such as books, reports, analysis, policy notes, press releases, but also “relational processes and interactions” among different actors, such as national and international politicians, bureaucrats, business, academics, opinion leaders, media, and civil society. These relational positions make think tanks an important actor of public diplomacy. Think tanks in Turkey can engage in public diplomacy activities to explain Turkey’s foreign policy argument and paradigm to their international counterparts, keeping the country’s image strong abroad, they have functions such as develop civil, intellectual, political, and cultural relations to pave the way for the country’s official foreign policy moves. They provide information about developments in Turkey to foreign academic and diplomatic communities, media, and business and to present their opinions and suggestions on developments in different countries. For these purposes, think tanks publishing content in foreign languages, participate in international policy networks, and organize joint projects, meetings, and events to keep their relations with external stakeholders strong. The main objective of the study

¹ Bu araştırma yazarın 2017 yılında tamamlanan “Türkiye’de Muhafazakâr Düşünce Kuruluşlarının Kamuoyu Oluşturma Faaliyetleri” başlıklı doktora tezi kapsamında gerçekleştirildiği saha çalışmalarının bulgularından yararlanılarak hazırlanmıştır.

is to reveal what kind of activities Turkey-based think tanks are carried out in the context of public diplomacy and what are their basic motivations and success criteria in these activities. In this context, the findings of in-depth interviews with 15 Turkey-based think tanks were used.

keywords: Think tanks, public diplomacy, foreign policy, international relations, political communication

Resumé

Fonctions des Think Tanks en Turquie Dans le Contexte de la Diplomatie Publique et de la Politique Étrangère

La fonction la plus connue des think tanks est de développer des conseils politiques alternatifs pour les gouvernements et les décideurs. Cependant, les think tanks sont également des organisations intellectuelles qui produisent non seulement des résultats de recherche concrets tels que des livres, des rapports, des analyses, des notes de politique, des communiqués de presse, mais aussi des « processus relationnels et des interactions » entre différents acteurs, tels que les politiciens nationaux et internationaux, les bureaucrates, entreprises, universitaires, leaders d'opinion, médias et société civile. Ces positions relationnelles font des think tanks un acteur important de la diplomatie publique. Les think tanks en Turquie peuvent s'engager dans des activités de diplomatie publique pour expliquer l'argument et le paradigme de la politique étrangère de la Turquie à leurs homologues internationaux, en gardant l'image du pays forte à l'étranger, ils ont des fonctions telles que le développement des relations civiles, intellectuelles, politiques et culturelles pour ouvrir la voie à la politique étrangère officielle du pays évolue. Ils fournissent des informations sur les développements en Turquie aux communautés académiques et diplomatiques étrangères, aux médias et aux entreprises et présentent leurs opinions et suggestions sur les développements dans différents pays. À ces fins, les groupes de réflexion publient du contenu en langues étrangères, participent à des réseaux internationaux de politique et organisent des projets, des réunions et des événements communs pour maintenir leurs relations avec les parties prenantes externes solides. L'objectif principal de l'étude est de révéler le type d'activités menées par les groupes de réflexion basés en Turquie dans le contexte de la diplomatie publique, ainsi que leurs motivations fondamentales et leurs critères de réussite dans ces activités. Dans ce contexte, les résultats d'entretiens approfondis avec 15 think tanks basés en Turquie ont été utilisés.

mots-clés: Think tanks, diplomatie publique, politique étrangère, relations internationales, communication politique

Öz

Düşünce kuruluşlarının en bilinen işlevi hükümetler ve karar alıcılar için alternatif politika önerileri geliştirmektir. Ancak bu kuruluşlar yalnızca fikirler veya kitap, rapor, analiz, politika notu, basın bildirisi gibi somut araştırma çıktıları değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası alanda siyasetçiler, bürokratlar, iş insanları, akademisyenler, kanaat önderleri, medya ve sivil toplum temsilcileri gibi farklı aktörler arasında "ilişkisel süreçler ve etkileşimler" de üreten entelektüel yapılardır. Bu ilişkiye açık konumları düşünce kuruluşlarını kamu diplomasisinin de önemli birer aracı haline getirir. Türkiye'deki düşünce kuruluşları, Türkiye'nin dış politika argümanlarını, paradigmasını uluslararası muhataplarına anlatmak, ülkenin imajını yurt dışında güçlü tutmak, ülkenin dış politika hamlelerinin önünü açacak sivil, entelektüel, siyasi ve kültürel ilişkiler geliştirmek, Türkiye'deki gelişmelerle ilgili yurt dışındaki akademik, diplomatik çevrelere, medyaya ve iş insanlarına bilgi sağlamak, farklı ülkelerde yaşanan gelişmelerle ilgili görüş ve önerilerini sunmak amacıyla kamu diplomasisi faaliyeti yürütebilirler. Söz konusu amaçlar doğrultusunda düşünce kuruluşları yabancı dilde yayınlar yapmakta, uluslararası politika ağlarına dâhil olmakta, dış paydaşlarla ilişkilerini güçlü tutacak ortak projeler, toplantılar ve etkinlikler gerçekleştirmektedirler. Araştırmanın temel amacı Türkiye merkezli düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisine yönelik ne tür faaliyetlerde bulduklarını, bu faaliyetlerdeki temel motivasyonlarının ve başarı kriterlerinin ne olduğunu ortaya koymaktır. Bu kapsamda 15 adet düşünce kuruluşuyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmenin bulgularından ve bu kuruluşların yayımladığı faaliyet raporlarından yararlanılmıştır.

anahtar kelimeler: Düşünce Kuruluşları, kamu diplomasisi, dış politika, uluslararası ilişkiler, siyasal iletişim

Giriş

Düşünce kuruluşları en kapsayıcı tanımıyla “kamu politikaları araştırmaları ve analizleri yapan”, bu yolla kamuoyunu ve siyasal karar alıcıları bilgilendirerek politik tercihlerini etkilemeye çalışan ve “bağımsız olabileceği gibi, siyasal partilere, hükümetlere, çıkar gruplarına veya özel şirketlere bağlı olarak çalışabilen” sivil organizasyonlardır (McGann, 2015, s. 8). ABD ve Birleşik Krallık’ta 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan düşünce kuruluşları, 20. yüzyıl boyunca, özellikle de 1980’lerin ardından tüm dünyaya ölçeğinde yaygınlaşmıştır. Öyle ki, dünyadaki mevcut düşünce kuruluşlarının üçte ikisi bu dönemde ortaya çıkmıştır. Düşünce kuruluşlarının varlığı Güney Doğu Asya’ya, Latin Amerika’ya, Arap Yarımadasındaki ve Afrika’daki gelişmekte olan ülkelere kadar yayılmıştır (Rich, 2004, s. 44). Bu dönemde Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTO), Avrupa Komisyonu (AK) ve çeşitli uluslararası özel fonlar, merkezin dışında kalan (özellikle Sovyet sonrası dönemde Doğu ve Orta Avrupa’daki) ülkelerde Batı tipi düşünce kuruluşlarının gelişmesine destek verdi. Bu kuruluşlar ise buldukları ülkelerde, yeni tek kutuplu dünya düzeninin hegemonyasına dayanan Batılı liberal değerlerin ve piyasa ekonomisi mantığının çevre ülkelere ihraç edilmesinde önemli rol oynadı (Krastev, 2000, s. 275). Düşünce kuruluşlarının yaygınlaşmasında küreselleşmenin etkisiyle kapalı rejimlerin dışarıya açılması, yerel seçkinlerin güçlenmesi, politikanın karmaşıklaşmasıyla ekonomide, dış ilişkilerde, yönetim süreçlerinde ve farklı siyasal konularda bilgiye olan ihtiyacın artması ve okur-yazarlık oranının artması belirleyici olmuştur (Stone, 2004, s. 6).

1980’lerin ardından düşünce kuruluşları alanında gözlemlenen bir diğer önemli dönüşüm ise bu kuruluşların araştırma konuları, organizasyonları veya çalışma şekilleri bağlamında giderek uluslararasılaşmasıdır. Küreselleşmenin etkisiyle siyasi, ekonomik, toplumsal vs. sorunlar da uluslararası bir nitelik göstermeye başlamış, iletişim ve ulaşım teknolojileri gelişmiş, buna paralel olarak, düşünce kuruluşları da ulus ötesi hareketliliğe, iş birliğine ve ortak araştırmalara daha yatkın hale gelmiştir. Bunda en büyük pay bağımsız araştırmaları fonlayan, araştırma, analiz veya ideolojik argümana ihtiyaç duyan ulus ötesi şirketlerin, vakıfların ve devlete bağlı olmayan diğer kuruluşların artması ve çeşitlenmesidir. Bu bağlamda büyük kuruluşlar, dünyanın farklı yerlerinde temsilcilik açabilmekte, benzer konular üzerine çalışan veya benzer ideolojileri savunan kuruluşlar birleşerek uluslararası ‘düşünce kuruluşu ağı’ oluşturabilmektedir (Stone, 2004, s. 40). Hatta bu süreçle beraber, düşünce kuruluşları ülkelerin dış politikaları üzerindeki etkisini arttırmaya, aynı zamanda yabancı ülkelerin karar alıcılarını, kamuoylarını, ekonomik, siyasi ve kültürel elitlerini etkileyen bir yumuşak güç unsuru ve kamu diplomasisinin bir aracı olarak işlev kazanmaya başlamışlardır. Öyle ki günümüzde düşünce kuruluşları yabancı ülkelere gerçekleştirilen diplomatik ziyaretlerin önemli birer parçası olmuş ve resmi heyetlere eşlik eder hale gelmiştir.

Çoğunlukla geleneksel devlet merkezli diplomasiye karşıtlık üzerinden okunan kamu diplomasisi kavramı, özellikle küreselleşmenin etkisini hızla

arttırdığı dünya konjonktüründe, “uluslararası ilişkiler alanında yaşanan dönüşümlerin yansıması olarak, devletlerin diplomatik pratiklerinde yaşanan geniş ölçekli değişimlere” gönderme yapar. Geçmişte yalnızca Dışişleri Bakanlıkları ve Konsolosluklar arasında yürüyen geleneksel diplomasiyi temsil rejimi, kamu diplomasisi ile beraber şirketlerin, çıkar gruplarının, medyanın, sivil toplum temsilcilerinin ve bireylerin de dahil olmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır (Melissen, 2005, xix). Ülkelerin resmî kurumları arasında gerçekleşen geleneksel diplomasiyi dışında, kamu diplomasisi hükümetlerin, “diğer ülkelerin halklarını etkilemek ve onlarla iletişime geçmek için kaynaklarını harekete geçirdiği bir araçtır”. Kamu diplomasisinde temel amaç, diğer ülkeler ve onların farklı toplum katmanları üzerinde “soft power (yumuşak güç)”² kurmaktır (Sancar, 2014, s. 169). Dolayısıyla klasik diplomasiye devletten-devlete resmi ilişki süreci, kamu diplomasisinde devletten-diğer halklara ve halklardan-halklara yönelik çok boyutlu ve çok aktörlü iletişimsel süreçlerle genişlemektedir. Bu noktada yalnızca hükümetler değil uluslararası organizasyonlar, sivil oluşumlar, medya ve hatta şahıslar da süreçlere dâhil olabilmekte, kültür, eğitim, medya, sanat, spor, bilim, teknoloji kamu diplomasisi uygulamaları çerçevesinde işlevsel olabilmektedir (Yıldırım, 2015). Yeni kamu diplomasisi anlayışında “dış kamuların yanı sıra iç kamular da hedef kitle olarak kabul edilse de” araştırmamızda düşünce kuruluşları yalnızca dış kamulara ve dış politikaya yönelik faaliyetleri bağlamında ele alınmıştır (Köksoy, 2019, s. 15).

Literatürden en yaygın görüş, kamu diplomasisinin resmi dış politika yapımının ayrılmaz bir parçası olduğu ve “ulus devletin kamu diplomasisi süreçlerinden ayrı düşünülmemeyeceği” yönündedir. Bu bağlamda “ülkelerin spesifik uluslararası politikalarının uygulanabilmesi adına elverişli bir ilişkisel ortamı beslemek suretiyle bu politikaların savunuculuğunu yapmak kamu diplomasisinin olmazsa olmazı sayılır. Ancak bu hâkim görüşe karşı çıkan kimi bakış açıları da görmek mümkündür. Bunlar ise devletin önceliğine karşı çıkmakta, devletin daha çok kamu diplomasisinin sponsoru ve iletişimsel aktörlerden birisi olarak konumlanması gerektiğini savunmaktadır (Wang, 2005, s. 93). Düşünce kuruluşları da günümüzde yalnızca bilgi ve politika önerileri değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde karar alıcılar, medya, sivil toplum, kanaat önderleri, iş insanları, entelektüeller gibi farklı toplumsal katmanlar arasında ilişkisel süreçler üretmekte ve bu yönüyle kamu diplomasisinin bir aracı haline gelmektedir. Bu araştırmada temel amaç, Türkiye’de düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisi faaliyetlerini ve bu faaliyetlerdeki motivasyonlarını ve başarı kriterlerini ortaya koymaktır.

Araştırmada temelde aşağıdaki dört soruya yanıt aranmaktadır:

Türkiye’de düşünce kuruluşları kamu diplomasisi bağlamında ne tür faaliyetlerde bulunmaktadır?

Düşünce kuruluşları hangi amaçlarla kamu diplomasisi faaliyetlerinde bulunmaktadır?

2 Yumuşak güç kavramı, fiziksel güç ve büyük finansal kaynaklar harcamaksızın “amaçlarına ulaşmak için diğerlerini ikna etmek ve güdülemek” anlamına gelir (Nye, 2003)

Düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisi faaliyetleri bağlamında başarı kriterleri nelerdir?

İdeolojik yönelimlerine bağlı olarak düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisi faaliyetleri nasıl farklılaşmaktadır?

Araştırmanın evrenini Türkiye’de faaliyet göstermekte olan 45 adet düşünce kuruluşu oluşturmaktadır. Örneklem olarak seçilen 15 adet kuruluşun temsilcileriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde ilgili kuruluşun geçmişi, genel faaliyetleri ve organizasyon yapısı, bütçe ve proje gelirlerinin yanı sıra, Türkiye’nin dış politikasına dair belirledikleri vizyon, uluslararası partnerlikleri ve iş birlikleri, dış ülkelerdeki karar alıcılarla, sivil toplumla ve medyayla ilişkileri, bu anlamda yürüttükleri ortak projeler, eğitim, toplantı, seminer ve yayın faaliyetleri gibi konularda kapsamlı bilgi alınmıştır. Öte yandan kuruluşların güncel faaliyet raporları incelenmiştir.

Konuya ilişkin alan yazına bakıldığında Türkiye bağlamında düşünce kuruluşlarının dış politikadaki rolleri ve özellikle de güvenlik stratejilerinin belirlenmesindeki etkileri üzerine kısıtlı bir literatürün olduğu görülebilir. Konu üzerine, Serhat Güvenç tarafından kaleme alınan “Türkiye Dış Politikası ve Düşünce Kuruluşları” (2006), “Türkiye’de Düşünce Kuruluşları ve Uluslararası İlişkiler Disiplini” (2007) ve “Seeking Influence In Foreign Policy Making: Turkey’s Experiment With Think Tanks” (2009) başlıklı araştırmalar bu anlamda öncüdür. Güvenç bu çalışmalarda tarihsel süreç içerisinde Türkiye’de düşünce kuruluşlarının dış politikaya etkilerini soğuk savaş öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelemiştir. Dolayısıyla hızla değişen Türkiye’nin düşünce kuruluşu alanının güncel durumunu kapsayacak yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Öte yandan Güvenç’in araştırmaları dokuz adet derinlemesine görüşme içermekte ve sınırlı bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Literatürdeki bir diğer önemli çalışma Aras, Toktaş ve Kurt tarafından kaleme alınan. “Araştırma Merkezlerinin Yükselişi: Türkiye’de Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Kültürü” başlıklı rapordur (2010). Aras vd. bu raporda 14 düşünce kuruluşunun temsilcileriyle gerçekleştirdikleri derinlemesine görüşmelerin verilerini ortaya koymuş ve daha ziyade güvenlik bağlamına yoğunlaşmıştır. Tüysüzoğlu’nun 2016 yılında yazdığı. “Türk Dış Politikasının İşleyişinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü” başlıklı makale ise konuya ilişkin kendinden önceki alan yazını derlemektedir. Bu çalışma ise konuyu özellikle kamu diplomasisi bağlamında ele alması, alandaki güncel durumu ortaya koyması ve geniş bir saha çalışmasına dayanması bağlamında daha önceki araştırmalardan farklılaşmaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın ilk bölümünde geçmişten günümüze Türkiye’de düşünce kuruluşlarının dış politikada geleneksel diplomasiye alternatif (ve onun tamamlayıcısı) olarak ne tür roller üstlendiği konuya ilişkin alan yazına vurgu yapılarak aktarılacaktır. İkinci bölümde ise Türkiye merkezli düşünce kuruluşlarının günümüzde kamu diplomasisine yönelik ne tür faaliyetlerde buldukları, bu faaliyetlerdeki temel motivasyonları ve başarı kriterleri örneklendirilerek ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye Dış Politikası ve Düşünce Kuruluşları

Pek çok araştırmaya göre Türkiye’de Batılı anlamda ilk düşünce kuruluşları 1960’lı yıllarda, “1961 Anayasasının getirdiği çoğulcu ve sivil toplumun önünü açan demokratik siyasal ortamda” şekillenmiştir. Günümüzdeki Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı’nın (TESEV) atası olan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti (1961), İktisadi Araştırmalar Vakfı (İAV-1962), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV-1965), Dış Politika Enstitüsü (DPE-1974) gibi arkasında yoğun sermaye ve/veya devlet desteği olan ilk kuşak düşünce kuruluşlarının oluşumu söz konusu konjonktür üzerinden mümkün olmuştur (Aydın, 2006; Aras vd.; 2010). Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) kurulmasıyla planlı ekonomiye geçilmesi, 1950’li yılların sonu ve 60’lı yılların başı itibarıyla yerli sermayenin gelişmesi ve farklı sermaye fraksiyonlarının oluşmaya başlaması ilk düşünce kuruluşlarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu sermaye fraksiyonları, gelişim sürecinde ihtiyaç duyduğu, katma değer yaratan bilginin üretilmesinde, uzman kadronun oluşturulmasında ve ekonomik plan ve politikaların oluşturulması sürecinde etki edebilmek adına taleplerinin devlete iletilmesinde düşünce kuruluşlarından yararlanmışlardır (Tezcek, 2008, s. 60). Örneğin Konferans Heyeti, Nejat Eczacıbaşı tarafından, iş dünyası, bürokrasi ve akademi arasındaki ‘eksik olan’ etkileşimi güçlendirmek üzere kurulmuştur (Aydın, 2006, s. 48)³. Ford Vakfı, Uluslararası Kalkınma Ajansı, OECD, Birleşmiş Milletler ve daha pek çok uluslararası kuruluşun da desteğini almıştır. Benzer şekilde İAV, Prof. Dr. Orhan Dikmen ve Yapı Kredi Bankasının Kurucusu Kazım Taşkent ve Behçet Osmanağaoğlu (İstanbul Ticaret Odası Başkanı) gibi iş insanları tarafından kurulmuştur⁴. İKV ise İstanbul Sanayi Odası ve İstanbul Ticaret Odası gibi KOBİ tabir edilen işletmelerin bağlı olduğu çıkar grupları tarafından kurulmuş ve desteklenmiştir⁵.

Söz konusu sermaye yapıları açısından dış politika ve özellikle de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile imzalanan Ankara Anlaşması ve tam üyelik konuları önemlidir. Siyasi, ekonomik, kültürel boyutları olan AET ile ilişkiler ve şimdiki ismiyle Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, İKV ve Konferans Heyeti’nin en temel araştırma konularından biri olmuştur. (Günümüzde de özellikle çıkar grupları tarafından desteklenen düşünce kuruluşlarının araştırma gündemlerinin baş sıralarında AB ile entegrasyon meselesi gelmektedir). İKV ilk kurulduğu tarihlerde AET ve Türkiye ilişkilerinin teknik boyutuyla ilgilenmekteydi. Demokratikleşme, hak ve özgürlükler, yargı bağımsızlığı gibi entegrasyonun siyasi boyutları ikinci planda tutuluyordu. Raporlarının içeriği AET’nin ekonomik içtihatlarını Türkiye’ninkilerle karşılaştırmaktan ibaretti. AB ile ilişkilerin siyasi boyutunun düşünce kuruluşlarının konusu olabilmesi Kopenhag Kriterlerinin ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ile aynı dönemde ortaya çıkan ve içerisinde

3 Günümüzdeki adıyla Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı’nın kısa tarihçesi ve Vakıf senedi için bakınız: <https://www.tesev.org.tr/tr/turkiye-ekonomik-ve-sosyal-etudler-vakfi/tarihce/>, Erişim 7 Mart 2020

4 İAV kurucularının tam listesi için bakınız: <https://iav.org.tr/kurumsal.aspx>, Erişim 7 Mart 2020

5 İKV’nin Kurucu ve Mütevelli Kurumlarına ulaşmak için bakınız: https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=12&id=18, Erişim 18 Mart 2020

DPT'den bazı bürokratları da barındıran İKV, 1970'lere kadar dış politika konusuyla ilgilenen tek kuruluş olmasını da büyük oranda siyasi konuları dışarıda tutmasına, devlet yararı gözettiği argümanını diri tutabilmesine ve "dış politikada kendisini geleneksel aktörlere rakip değil, destekleyici ve tamamlayıcı bir öge olarak konumlandırabilmesine" borçludur (Güvenç, 2006, s. 162).

Dış Politika Enstitüsü (DPE-1974)⁶ ve 1980 darbesinin hemen ertesinde iş dünyası öncülüğünde kurulan Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (SİSAV) gibi oluşumlar, tıpkı İKV gibi, yeni politika önerileri sunmak yerine, uygulanmakta olan politikaları koşulsuz destekleyip, bunların uygulanabilmesi için araçsal bir rol üstlenmekten öteye gidememiştir. Bunun karşılığında vergi muafiyeti, nakdi yardım vb. devlet desteklerinden yararlanmışlardır. Örneğin DPE her ne kadar Türkiye'nin realitelerinden hareket eden, ideolojilerden arınmış bir dış politika şiarıyla ortaya çıkmış olsa da Dışişleri Bakanlığı tarafından kendisine biçilen, 1974 Kıbrıs Harekatının ardından "Türkiye'nin dış politikasını yabancı muhataplara anlatma" misyonunu yerine getirmiştir. Bakanlık, Enstitünün kurulmasına, Dış Politika/Foreign Policy dergisinin Kıbrıs, Ege ve Ortadoğu üzerine özel sayılar hazırlamasına ve bunların Fransa ve ABD'deki araştırma merkezlerine dağıtılmasına öncülük etmiştir. SİSAV ise 1980 darbesinin ardından "Avrupa ile bozulan ilişkilerin daha da kötüye gitmemesi için çalışmak, Avrupa Parlamentosunda (AP) Türkiye aleyhine karar çıkmaması için kulis faaliyetleri yürütmek, darbe sürecinde TBMM ve siyasi partilerin kapatılması sonucu dış politikada oluşan temsil boşluğunu gidermek" gibi çeşitli misyonlar üstlenmiştir (Güvenç, 2006, ss. 163-164).

Buna karşın, 1980'lerde kurulan dış politika düşünce kuruluşları devlet politikaları lehine araçsal bir işlev üstlenmeye devam etmekle birlikte Kıbrıs ve AB konularının dışına çıkıp Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Türk Dünyası gibi farklı coğrafyalarla da ilgilenme eğilimine girmişlerdir. Daha sonra Dışişleri Bakanı olan Vahit Halefoğlu'nun Başkanlığını yürüttüğü Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV-1984), Balkanlar ve Ortadoğu'daki karar alıcılar ve kanaat önderleri için İngilizce yayın yapan, vergi muafiyeti tanınmış vakıflardan birisidir. 1985 Yılında kurulan Marmara Grubu'nun da çalışma alanları içerisinde Avrasya, Ortadoğu, Doğu Akdeniz gibi bölgesel çalışma alanları ve savunma ve güvenlik gibi uluslararası konular bulunmaktaydı.

Türkiye dış politikası Soğuk Savaş döneminin sonuna kadar, ABD ve NATO çizgisinde ve SSCB'yi çevreleme politikası dahilinde güçlü bir "elit konsensüs" üzerinden yürütülüyordu. Söz konusu politikaya her ne kadar soldan ve İslam Birliği çerçevesinde dindar muhafazakar kesimlerden güçlü bir eleştiri yöneltilmiş olsa da sivil toplum içerisinde buna alternatif bir politika önerisi ortaya çıkamıyordu. Ancak Soğuk Savaş sonrası Türkiye dış politikası, Sovyetler Birliği'nin ve Yugoslavya'nın dağılması sonrasında çevresinde yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması, Bosna'dan Kırım'a, Karabağ'dan Ortadoğu'ya kadar yeni etnik çatışma-

6 DPE'nin kısa geçmişi ve günümüzdeki Yönetim Kurulu için bakınız: <http://foreignpolicy.org.tr/about/> Erişim 10 Mayıs 2020

ların ve savaşların yaşanmasıyla karmaşıklaşmıştır (Kınıklıoğlu, 2009, s. 373). O zamana kadar NATO eksenli ve çoğunlukla bağımlı bir dış politika ve güvenlik algısının yerleşik olduğu Türkiye için, bu tarihlerden sonra hem dış politika alternatiflerinin hem de risk faktörlerinin giderek arttığından bahsedilebilir. Bu durum devletin düşünce kuruluşlarının sağlayacağı bilgi ve analize ve ayrıca kamu diplomasisi girişimlerine duyduğu ihtiyaca paralel olarak 90'lı yıllardan itibaren düşünce kuruluşlarının sayısını ve etkinliğini arttırmıştır. "Uluslararası ilişkiler disiplinde devlet eksenli yaklaşımlar ciddi erozyona uğramakla" birlikte, "iç politik aktörler, uluslararası sistem ve dış politika yapıcılar, dış politika yapım sürecinde artık çok boyutlu ve dinamik bir etkileşim sürecine girmiştir" (Aras vd. 2010, s. 30). Böylece dış politika ve güvenlik gibi konular sivil toplumun katkısına ve müdahalesine daha açık hale gelmiş, önceden 'ulusal çıkarlar' çerçevesinde resmi kurumlar tarafından yürütülen ve siyaset üstü görülen dış politika alanı da siyasal tartışmaların konusu haline gelmiştir.

Soğuk Savaş sonrası karakterize eden en önemli düşünce kuruluşlarından biri Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'dir (ASAM)⁷. Özellikle Avrasya, Kafkasya, Ortadoğu, Hazar ve Türki Cumhuriyetler odaklı dış politika perspektifi, iç ve dış güvenlik konularına yapılan aşırı vurgu, ekonomide özellikle enerji politikasına yönelik hassasiyetleri ve Kıbrıs meselesi, Kürt sorunu ve Ermeni Soykırımı iddiaları karşısında Türkiye Cumhuriyeti devletinin kökleşmiş argümanlarını hem yurt içinde hem de yurt dışında tavizsiz savunma konusundaki kararlılıkları göz önünde bulundurulduğunda ASAM'ın merkez sağ ve milliyetçi bir çizgide bulunduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan bünyesinde emekli ordu mensupları, emekli diplomatlar ve akademisyenleri barındırmış olan ASAM, çalışma konuları, ABD, Ortadoğu, Kafkasya gibi bölge isimleriyle anılan 'masalardan' oluşan örgütlenme biçimi ve stratejik araştırma geleneği çerçevesinde kendinden sonraki düşünce kuruluşları üzerinde de önemli etkide bulunmuştur. Günümüzde hala aktif olan ORSAM, TÜRKSAM, 21YYTE, SDE⁸ gibi dış politika üzerine yoğunlaşan pek çok milliyetçi ya da milliyetçi-muhafazakâr düşünce kuruluşunun kurucuları daha önce ASAM'da önemli görevler almış kişilerdir (Karasar, 212, ss. 64-65).

Liberal eğilimli kuruluşları temsilen dönemin en hızlı çıkış yagalayan düşünce kuruluşu ise 1990'ların ortasında kurulan ve 2000'lerin ortasında ise giderek işlevsizleşmeye başlayan ARI Hareketi olmuştur. İlk kurulduğu süreçte Anavatan Partisi ile organik bağı bulunmasına rağmen 1997 yılında partiden bağımsızlaşan liberal bir gençlik hareketi olarak ARI Hareketi, özellikle AB ve ABD eksenli dış politika, Ermenistan ile sivil diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi, Doğu Akdeniz ve Avrasya gibi Türkiye'nin yakın çevresi ve ekonomi, Kıbrıs sorunu, azınlıklar, demokratikleşme gibi konular üzerine çalışmalar yürütmüştür. Özellikle 90'ların sonunda önemli bir kamu diplomasisi aktörü olarak faaliyet göstermiştir. Kemal

7 OBİV ve SİSAV gibi ASAM da günümüzde varlığını sürdürmemektedir.

8 Ayrıca dış politika, bölgesel çalışmalar ve güvenlik gibi alanlarda çalışan ve 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası kapatılan Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) da ASAM geleneğine yaslanan bir diğer milliyetçi muhafazakâr düşünce kuruluşudur.

Derviş'in de yoğun desteğini alan oluşum, özellikle AB ve ABD merkezli think tankler ve German Marshall Found, Friedrich Ebert Stiftung gibi pek çok sivil toplum kuruluşuyla, karar alıcılarla yoğun ilişkiler geliştirebilmiş, bu yapılarla üst düzey katılımların da olduğu pek çok ortak konferans ve toplantı düzenlemiştir (European Stability Initiative, 2020).

Bunların dışında milliyetçi bir kuruluş olan KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAV) ise 1991 yılında kurulmuş ve odağında Türki Cumhuriyetler ve Türk toplulukları olmuştur⁹. Milli Görüş Hareketinin 'Adil Düzen', 'kalkınma hamlesi' gibi pek çok söylem ve tezinin üretildiği ve temelleri 1960'ların sonlarında atılan ESAM ise ilk muhafazakâr düşünce kuruluşudur. ESAM 1992 yılından itibaren 'İslam birliği' ve ümmetçilik ekseninde bir dış politika anlayışını merkeze alarak, İslam ülkeleri ve Müslüman toplulukları temel alan kamu diplomasisi faaliyetlerine girişmiştir¹⁰.

Günümüzde de uluslararası toplumla ilişkiye geçme anlamında düşünce kuruluşlarının hangi bölge, ülke ve toplulukları merkeze aldığı veya öncelediği, bu kuruluşların ideolojik arka planları, siyasi tutumları, Türkiye'nin çıkarları adına ne tür bir dış politika perspektifini savunduğuna bağlı olarak değişmektedir. Örneğin liberal kuruluşlar genellikle AB, İngiltere ve ABD merkezli bir dış politika stratejisi öne sürer. Buna bağlı olarak AB ve ABD merkezli kurumlarından (veya sivil toplum kuruluşlarından) fon alır, bu ülkelerin sivil toplum ağları içerisinde yer alır, projelerinde onların öncelik verdiği araştırma konuları üzerine odaklanır ve/veya onlara Türkiye ile ilgili ihtiyaç duydukları bilgiyi sağlamaya çalışır. Genel olarak kamu diplomasisi girişimlerini bu ülkelere odaklar. Benzer şekilde, Milliyetçi-Muhafazakâr kuruluşlar özellikle Avrasya, Rusya, Kafkaslar, Karadeniz Havzası gibi bölgelere odaklanır. Milliyetçi kuruluşların Türki Cumhuriyetler ve özerk Türk topluluklarla yoğun ilişkileri vardır. Muhafazakârlar için ise Ortadoğu, Arap Coğrafyası, Kuzey Afrika, Balkanlar ve Müslüman topluluklarla kurulan ilişkiler önem arz etmektedir.

Yöntem ve Kapsam

Türkiye'de günümüzde aktif olarak faaliyet gösteren yaklaşık 45 adet düşünce kuruluşu bulunmaktadır. Yurt dışı merkezli olup Türkiye'de temsilciliği bulunan, devlet kuruluşları veya devlet üniversiteleri bünyesinde faaliyet gösteren ve aktif olmayan kuruluşlar bu sayının dışında tutulmuştur. Araştırma kapsamında bu kuruluşlardan 15 tanesi ile derinlemesine kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir¹¹. Bu kuruluşların, kuruldukları yer ve kuruluş tarihleri Tablo 1'de sıralanmıştır:

9 KÖKSAV'ın kuruluş amaçları için bakınız: <http://www.koksav.org.tr/amac-t.htm>, Erişim, 16 Ocak 2020

10 ESAM'ın kısa tarihçesi için bakınız: http://www.esam.org.tr/tarihce_k36.html, Erişim 14 Ocak 2020

11 Doktora tezi kapsamında görüşme gerçekleştirilen kuruluşların sayısı 22'dir. Görüşme gerçekleştirilmesine rağmen geriye kalan altı düşünce kuruluşu, gerek ilgi alanları gerekse de personel ve bütçe yönünden kısıtlılıkları nedeniyle uluslararası faaliyetlerde bulunmadıklarından, ileriki süreçlerde kapatıldıklarından veya işlevsizleştiklerinden bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Tablo 1: Örneklem Olarak Belirlenen Düşünce Kuruluşlarının İsimleri, Kısaltmaları, Kuruluş Yerleri ve Kuruluş Tarihleri

No	Adı	Kısaltması	Merkezi	Kuruluş Tarihi
1	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdlr Vakfı	(TESEV)	İstanbul	1961
2	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırmaları Vakfı	(TEPAV)	Ankara	2004
3	Liberal Düşünce Topluluğu	(LDT)	Ankara	1992
4	Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları Merkezi	(PODEM)	İstanbul	2015
5	Özgürlük Araştırmaları Derneği	(ÖAD)	Ankara	2014
6	Hürriyet, Hukuk, Hoşgörü Hareketi	(3H)	İstanbul	2006
7	Eğitim Reformu Girişimi	(ERG)	İstanbul	2003
8	Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi	(EDAM)	İstanbul	2005
9	Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi	(TÜRKSAM)	Ankara	2004
10	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı	(SETA)	Ankara	2005
11	Stratejik Düşünce Enstitüsü	(SDE)	Ankara	2009
12	Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi	(ESAM)	Ankara	1969
13	İlmi Etüdlr Merkezi	(İLEM)	İstanbul	2002
14	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi	(ORSAM)	Ankara	2004
15	Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi	(TASAM)	İstanbul	2003

Görüşmelerden her biri bir ve bir buçuk saat arası sürmüş ve ilgili kuruluşların İstanbul ve Ankara'daki merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tümü Eylül 2015 ve Ocak 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir¹². Ayrıca 2017 sonrasını kapsayan daha güncel veriler elde etmek amacıyla kuruluşların internet siteleri, faaliyet raporları ve e-bültenleri de incelenmiştir. Söz konusu kuruluşlardan görüşme yapacak temsilciler seçilirken başkanları, başkan yardımcıları ve yönetim kurulu üyelerine öncelik verilmiş, bu kişilerle görüşme imkânı bulunmadığı durumlarda birim sorumluları ya da kuruluşun tarihine, faaliyetlerine ve genel işleyişine hâkim olan çalışanlarına yönelmek durumunda kalınmıştır. Görüş-

12 Araştırmanın saha çalışmalarının gerçekleştirildiği süreçten günümüze örneklem alınan kuruluşların tümü varlıklarını ve kamu diplomasisi alanında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bununla birlikte söz konusu kuruluşlardan bazılarının yönetim kademelerinde, organizasyonel kapasitelerinde veya faaliyet alanlarında günümüze değin bir takım değişimlerin yaşanmış olabileceği araştırmanın bulguları değerlendirilirken göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin SDE, LDT, 3H, İLEM ve ORSAM gibi kuruluşların yönetim kademelerinde, görüşmelerin gerçekleştirildiği günden bugüne Yönetim Kurulu Başkanı, Başkan veya Genel Koordinatör düzeyinde değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak araştırmanın amacı Türkiye'de düşünce kuruluşlarının yönetim ve organizasyon yapısının güncel bir tablosunu ortaya koymaktan ziyade bu kuruluşların kamu diplomasisi bağlamındaki faaliyetlerini ve bu anlamda ne tür işlevler üstlenebildiklerini örneklemektir. Bu doğrultuda, ilgili kuruluşların 2017 ve sonrası süreçteki daha güncel kamu diplomasisi faaliyetlerini örneklemek adına, internet siteleri ve faaliyet raporları da incelemeye dahil edilmiştir.

melerde ilgili kuruluşun geçmişi, genel faaliyetleri ve organizasyon yapısı, bütçe ve proje gelirleri, Türkiye'nin dış politikasına dair belirledikleri vizyon, uluslararası partnerlikleri ve iş birlikleri, dış ülkelerdeki karar alıcılarla, sivil toplumla ve medya ile ilişkileri, bu anlamda yürüttükleri ortak projeler, eğitim, toplantı, seminer ve yayın faaliyetleri gibi konularda kapsamlı bilgi alınmıştır.

Araştırma non-parametrik bir tasarıma sahip olduğundan, örneklem seçiminde evrenin istatistiksel olarak temsil edilmesi gibi bir kaygı güdülmemiştir. Bunun yerine Türkiye'nin düşünce kuruluşu alanında baskın olan aktörler, personel ve bütçeleri açısından en büyük aktörler (SETA, TEPAV, SDE, TESEV), uluslararası düşünce kuruluşu indekslerinde yer alanlar (TEPAV, TESEV, ERG, EDAM, LDT), kamu diplomasisine yönelik yoğun faaliyetleri bulunanlar (SETA, ESAM, ORSAM), uluslararası fonlardan yararlanan ve yurt dışından sivil toplum kuruluşlarıyla ortak faaliyet yürütenler (TESEV, TEPAV vd.), ve alanda görece daha yeni olan aktörler (ÖAD, PODEM, İLEM, 3H Hareketi vs.) örnekleme dâhil edilmiştir. Araştırmada 'kuramsal örnekleme' yöntemi kullanılmıştır. Seçilen örneklemler üzerinden amaç, Türkiye'deki tüm düşünce kuruluşlarına istatistiksel olarak genellenebilecek bir sonuç elde etmekten ziyade, bu kuruluşların kamu diplomasisine yönelik ne tür faaliyetlerde bulunabildiklerini örneklendirmek ve dış politikadaki işlevleri bağlamında Türkiye'nin düşünce kuruluşu alanının genel bir betimlemesini yapmaktır.

Bulgular

Düşünce Kuruluşlarının Kamu Diplomasisi Faaliyetleri Yürütmekteki Motivasyonları

Türkiye'de düşünce kuruluşları için uluslararası toplum ve daha spesifik olarak farklı ülkelerin sivil toplum örgütleri, kimi siyasi parti ve hareketler, akademisyen, entelektüel ve karar alıcılar giderek başat hedef kitle haline gelmektedir. Türkiye'deki düşünce kuruluşları aşağıda yer alan amaçlar doğrultusunda kamu diplomasisi faaliyetleri yürütürler:

Kuruluşun uluslararası bilinirliğini ve saygınlığını arttırmak

Uluslararası bilinirlik ve saygınlık açısından liberal düşünce kuruluşlarının alanda önemli bir üstünlüğü olduğu söylenebilir. Her ne kadar Türkiye'de liberal düşüncenin önemli bir kitle tabanı olmasa da TESEV, LDT, ERG gibi kuruluşlar özellikle ABD ve Avrupa merkezli yabancı basın, sivil toplumun ve karar alıcıların ilgi alanına girmektedir. Örneğin, EDAM ve TEPAV gibi uluslararası partnerlerini çeşitlendirebilmiş liberal oluşumların temsilcileri yurt dışında, yurt içinde olduğundan daha fazla tanındıklarını söylemektedir (TEPAV Temsilcisi, Kişisel Görüşme 2015; EDAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 10.11.2016).

Yurt dışındaki kaynaklardan fon sağlamak

Yurt dışındaki kaynaklardan fon sağlamak açısından da liberal düşünce kuruluşlarının açık üstünlüğünden bahsedilebilir. AB kurumlarının ve konsoloslukların, ABD ve Avrupa (özellikle de Almanya) merkezli sivil toplum kuruluşlarının sağladığı fonlar ve proje destekleri, TESEV, TEPAV, EDAM, ERG, PODEM, ÖAD, 3H Hareketi gibi liberal düşünce kuruluşlarının temel gelir kaynağı durumundadır. Liberal kuruluşların söz konusu avantajları aynı zamanda uluslararası bilinirlikleri ve itibarları ile de bağlantılıdır. Öte yandan milliyetçi-muhafazakâr ve muhafazakâr kuruluşlar da kendi dünya görüşleri çerçevesinde yurt dışı kaynaklardan fon sağlayabilmekte ve ortak projelere dâhil olabilmektedir. Örneğin SETA, AB ve “Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı” desteğiyle ve “Leopold Weiss Institute for Research on Contemporary Muslim Life and Thought” ile ortaklaşa olarak her yıl “Avrupa İslamofobi Raporunu” yayımlamaktadır. Ayrıca Rapor her sene Avrupa’da önde gelen karar alıcılar, politikacılar, sivil toplum kuruluşları ve ırkçılık-karşıtı organizasyonlara gönderilmektedir (Bayraklı vd., 2020).¹³

Türkiye ile hedef ülke arasında kültürel, ekonomik, siyasal, dış politik konularda iş birliklerini teşvik etmek, spesifik sorunlar etrafında ortak bakış açısı geliştirmek amacıyla diyalog zemini oluşturmak

Buna en iyi örneklerden biri Milli Görüş hareketine bağlı olarak faaliyet gösteren ESAM isimli kuruluşun “İslam Birliği” ve “Adil Düzen” şiarıyla 1992’den beri düzenlediği “Müslüman Topluluklar Birliği (MTB)” ve “D-8” etkinlikleridir. Resmi olarak 1992 yılından beri düzenlenen MTB etkinliği, dünyanın hemen hemen tüm ülkelerinden üst düzey karar alıcıları, Müslüman kanaat önderlerini, cemaat liderlerini, STK başkanlarını, parti liderlerini, akademisyen ve düşünürleri çeşitli uluslararası siyasal, ekonomik ve kültürel sorunları tartışmak üzere bir araya getirmektedir¹⁴ (ESAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 31.01.2017). “G8” Organizasyonuna alternatif olarak 1997 yılından beri gerçekleştirilen “D8 (Developing 8)” etkinliği ise “ezilenler dünyasının çekirdeğini” oluşturduğu ifade edilen Türkiye, Pakistan, Bangladeş, Mısır, Nijerya, İran, Endonezya, Malezya gibi ülkeler arasında ekonomik iş birliğini önelemekte ve bu ülkelerden karar alıcıları bir araya getirmektedir¹⁵.

Bu anlamda bir diğer önemli örnek ise “Stratejik Düşünce Enstitüsüdür”. SDE Temsilcisi, Suriye Krizinin ve Arap Baharının etkilerinin devam ettiği 2015 yılı içerisinde 22 ülkeden düşünce kuruluşunun katılımıyla Ortadoğu düşünce kuruluşları platformunu kurduklarını belirtmiştir. Bu platform ile ilgili olarak, “Ortadoğu’daki gelişmeleri tartıştık. Bunlar Libya’dan Suriye’ye kadar, o toplumun temel

13 Sonucusu 2018’de yayımlanan Avrupa İslamofobi Raporu hakkında detaylı bilgi için bakınız: <https://www.islamophobiaeurope.com/>, Erişim 16 Mayıs 2020

14 MTB Etkinliği ile ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: http://www.esam.org.tr/mtb_k51.html, Erişim 7 Nisan 2020

15 D8 Etkinliği hakkında detaylı bilgi için bakınız: http://www.esam.org.tr/d-8_k28.html, Erişim 7 Nisan 2020

siyasi dinamiklerini temsil eden STK'lar ve Türkiye'dekiler arasında bir etkileşim mekanizması doğuruyor" ifadelerini kullanmıştır (SDE Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 7.12.2015).

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (TASAM) 2016 yılında düzenlediği Sivil Global 2016 Zirvesi de bu bağlamda önemli bir örnektir. Etkinlik kapsamında yerli ve yabancı akademisyenlerin, diplomatların, özel sektör, STK, medya ve düşünce kuruluşu temsilcilerinin katıldığı kıtasal, bölgesel ve sektörel bazda 30'u aşkın forum gerçekleştirmiş, ekonomik ve siyasi iş birliğini arttırmak amacıyla sivil diplomasi ağı oluşturulması hedeflenmiştir (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015).¹⁶

Bu anlamda ORSAM'ın 2019 yılında, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) desteğiyle düzenlediği "Göç ve Diaspora" temalı "Ortadoğu ve Kuzey Afrika Düşünce Kuruluşları Forumu"¹⁷, "2011 Sonrası Irak Sempozyumu"¹⁸ ve 2020 Şubat ayında gerçekleştirilen "Türkiye-Suriye Medya Forumu"¹⁹ gibi etkinlikler örnek verilebilir. Söz konusu etkinlikler yoluyla ORSAM, Türkiye, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan düşünce kuruluşlarını, medya temsilcilerini ve akademisyenleri belirli sorunlar etrafında bir araya getirmektedir.

Türkiye'nin dış politika argümanlarını, paradigmasını uluslararası muhataplarına anlatmak, ülkenin imajını yurt dışında güçlü tutmak ve resmi kurumların dış politika hamlelerinin önünü açacak sivil, entelektüel, siyasi ve kültürel ilişkiler geliştirmek

Düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisine yönelik faaliyetlerinde halen baskın olan eğilim, bu yapıların hükümetler için politika alternatifleri yaratmaktan çok, mevcut resmi dış politikanın uygulanmasına yönelik araçsal bir konuma sahip olmalarıdır. Devlet/hükümet ile oldukça yakın ilişki içerisinde olan (ağırlıklı olarak muhafazakâr ve milliyetçi-muhafazakâr çizgideki) düşünce kuruluşlarının, "dış politika seçeneklerini meşrulaştıracak yayınlar, raporlar, analizler yayınlayarak, devlet

16 TASAM Global Sivil Diplomasi Etkinliklerini 2020 yılında da devam ettirmeyi planlamaktadır. Bu anlamda, bölgesel temaların yanında, sivil diplomasi'nin farklı alanlarında da (insani Diplomasi Savunma Diplomasisi Sağlık Diplomasisi İnanç Diplomasisi Kültür ve Sanat Diplomasisi Eğitim Diplomasisi Bilim Diplomasisi İş/Ticaret Diplomasisi Düşünce Diplomasisi Su Diplomasisi Gıda Diplomasisi Enerji Diplomasisi Turizm Diplomasisi Güvenlik Diplomasisi Şehir Diplomasisi Finans Diplomasisi Medya ve Enformasyon Diplomasisi Altyapı Diplomasisi Hizmet Diplomasisi) tematik etkinlikler yürütmektedir. Bu yolla özellikle kamu bürokrasisi için somut politika önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015).

Sivil Global Projesi hakkında daha fazla bilgi için bakınız: <https://sivilglobal.org/index.php/tr/>, Erişim 4 Haziran 2020

17 ORSAM'ın Cumhurbaşkanlığı tarafından da desteklenen Göç ve Diaspora temalı düşünce kuruluşları forumu hakkında detaylı bilgi için bakınız: <https://www.orsam.org.tr//paketler/ckfinder/dosyalar/files/ForumProgramTr-ArbKitap.pdf>, Erişim 18 Mayıs 2020

18 ORSAM'ın 2011 Sonrası Irak Sempozyumu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.orsam.org.tr//paketler/ckfinder/dosyalar/files/IrakSempozyumProgram.pdf>, Erişim 18 Mayıs 2020

19 ORSAM'ın Türkiye-Suriye Medya Forumu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: https://www.orsam.org.tr//paketler/ckfinder/dosyalar/files/program_tr5.pdf, Erişim 18 Mayıs 2020

kurumlarından ve hükümete yakın iş dünyası temsilcilerinden kendilerine yönlendirilecek mali kaynaklara odaklandıklarını söyleyebiliriz” (Tüysüzoğlu 2014; 135). Bunun en önemli örneği SETA’dır. SETA temsilcileri (SETA Temsilcisi-2, Kişisel Görüşme, 29.11.2015) çıkarttıkları yabancı dildeki dergi ve yayınlarıyla “Türkiye merkezli duruşlarını, hem Doğu’ya, hem de Batı’ya anlatmak” gayesinde olduklarını ifade ederek “Türkiye’nin argümanlarını ve bakış açısını dünya kamuoyuna duyurmak, Türk dış politikası için bir ‘soft power’ unsuru ve kamu diplomasisi aracı niteliği kazanmanın” temel hedeflerinden biri olduğunu belirtmişlerdir (SETA Temsilcisi-1, Kişisel görüşme, 9.12.2015).

TEPAV da bu anlamda önemli bir düşünce kuruluşudur. Bunun en büyük örneği, G20 Dönem Başkanlığının Türkiye’de olduğu 2015 senesinde, Başbakanlık tarafından T20 (Think20)²⁰ Başkanlığının TEPAV’a verilmesidir. TEPAV’ın T20 etkinliği çerçevesinde öne sürdüğü en önemli konu başlığı, global politikaların belirlenmesinde gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin dezavantajlı konumunun nasıl giderilebileceği, bu ülkelerin seslerini daha fazla duyurabilmesi için nelerin yapılabileceği olmuştur. Zira bu söylem de hükümet tarafından uluslararası çapta yürütülen ‘dünya beşten büyüktür’ başlıklı kampanyanın içeriğiyle büyük oranda örtüşmektedir (TEPAV Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 8.12.2015).

Türkiye’deki siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmelerle ilgili yurt dışındaki akademik, diplomatik çevrelere, medyaya ve iş çevrelerine bilgi sağlamak

Türkiye’den pek çok düşünce kuruluşu, gerçekleştirdikleri projeler ve etkinliklerle uluslararası şirketlere, sivil toplum kuruluşlarına, medyaya ve akademik çevrelere Türkiye’deki önemli siyasal gelişmeler, yatırım ve pazar olanakları gibi konularda bilgi aktarmaktadır. Söz konusu ilişkiler daha ziyade uluslararası bir örgütün Türkiye’deki düşünce kuruluşlarından rapor talep etmesi üzerine gerçekleşmektedir. Örneğin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye’deki maden sektöründe işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda, JP. Morgan isimli özel kuruluş Türkiye’de mesleki eğitimin yapılandırılması üzerine, Google firması da internet kullanımının iktisadi etkileri üzerine rapor veya proje talebiyle TEPAV’a başvurmuştur (TEPAV Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 8.12.2015). TEPAV’ın 2019 ve 2020 yılları içerisinde, başta AB olmak üzere, DB, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), İngiltere Büyükelçiliği, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), UNICEF, JP Morgan, Google, Microsoft, Intel gibi uluslararası kuruluşlar ve şirketler için projeler gerçekleştirdiği veya hala yürütmekte olduğu görülmektedir²¹. Öte

20 T20, global meseleleri tartışmak üzere dünya liderlerini bir araya getiren G20 etkinliğinin, düşünce kuruluşlarından oluşan bir alt grubudur. Bu alt grubun işlevi, dünyadan önemli düşünce kuruluşlarını ve yüksek seviyedeki uzmanları bir araya getirerek, G20 gündeminde olan konular üzerinden daha derinlemesine analizler geliştirmek ve G20’nin daha somut ve sürdürülebilir politikalar üretmesine katkıda bulunmaktır. G20 bünyesinde dört adet daha alt grup vardır. Bunlar iş dünyasını bir araya getiren B20 (Bussines20), sivil topluma yönelik C20 (Civil20), işçi temsilcilerini kapsayan L20 (Labour20) ve gençlik temalı Y20 (Youth20)’dir <http://g20.org.tr/engagement-groups/think-20-t20/>, Erişim 4 Mayıs 2020.

21 TEPAV’ın devam eden projeleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.tepav.org.tr/tr/proje/durum/g/devam>, Erişim 4 Mayıs 2020

yandan EDAM Temsilcisi de, "IMF, DB ve BM gibi kurumlarla görüş alışverişinde bulduklarını" ifade etmiştir. Bu bağlamda "uluslararası sivil topluma ve karar alıcılara ulaşmanın, onlara Türkiye üzerine güvenilir ve kullanışlı bilgi sağlamanın EDAM'ın temel amaçlarından biri" olduğunu vurgulamıştır (EDAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 10.11.2016).

Farklı ülkelerde yaşanan gelişmeleri takip ederek, bunlarla ilgili görüş ve önerilerini yurt içindeki ilgili kurum, kuruluşlara ve hedef kitlelere sunmak

Özellikle dış politika alanında çalışmalar yürüten düşünce kuruluşları açısından ilgilendikleri bölgelerdeki ekonomik, siyasal ve toplumsal güncel gelişmeleri, yabancı medya kuruluşlarından ve sahadaki paydaşlarından aldıkları bilgilerden hareketle takip ederek raporlamak ve yorumlamak rutin faaliyetlerden biridir. Bu bilgi ve yorumlar daha sonrasında, başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili kamu kurumları ve bürokratlarla, medyayla, iş dünyasıyla ve/veya toplumla, rapor, makale, analiz, politika notu, basın bildirisi gibi uygun formatlarda, varsa sipariş eden kurumun isteğine bağlı şekilde kamuya açık ya da kapalı olarak paylaşılmaktadır. Özellikle bölgesel savaş ve çatışmalar, terör saldırıları gibi sansasyonel gelişmeler yaşandığında medyanın düşünce kuruluşları tarafından üretilen bilgi ve yorumlara olan ihtiyacı daha da artmaktadır. Bu gibi durumlarda düşünce kuruluşu uzmanları medyaya demeçler vermekte ve daha fazla görünür olabilmektedir.

Irak, Suriye, İsrail, Lübnan, Ortadoğu, Körfez Ülkeleri, Kuzey Afrika gibi bölgelere odaklı olarak çalışmalar yürüten ve bu bölgelerdeki karar alıcılarla ve sivil toplum kuruluşlarıyla geniş bağlantıları olan ORSAM, bölgesel gelişmeleri takip etmeye dönük haftalık ve aylık bültenler yayımlamaktadır. Öte yandan kuruluş bünyesinde biri iki aylık aktüel bir dergi olan 'Ortadoğu Analiz', diğeri altı aylık akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri isimli iki adet yayın bulunmaktadır (ORSAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 7.12.2015). Öte yandan SETA, SDE, TASAV ve TÜRKSAM gibi kuruluşların da benzer şekilde bölgesel düzeyde ve periyodik izleme ve raporlama faaliyetleri bulunmaktadır.

Türkiye'nin veya hedef ülkenin dış politikasını veya siyasal karar alım süreçlerini doğrudan ve dolaylı şekilde etkilemek

Düşünce kuruluşlarının en bilinen hedefi, bilgi, yorum ve entelektüel argümanlar yoluyla, formel ve kişisel tanışıklıklar da dahil enformel kanallarla ülkelerin kamu politikaları ve karar alıcıları üzerinde etki yaratmaktır. Ancak özellikle dış politika alanında ülkelerin kararlarını etkileyebilecek sayısız faktör olduğundan böylesi bir etkiyi ölçülemek ve tespit edebilmek bir hayli zordur. Öte yandan Türkiye merkezli düşünce kuruluşları açısından karar alıcılara doğrudan ulaşmak, siyasal ve bürokratik yapının sivil müdahaleye fazlaca açık olmaması ve katı parti disiplinine dayalı siyasal kültür nedeniyle kolay değildir. Gerçekleştirilen görüşmelerde, gerek muhalif veya eleştirel konumdaki, gerekse de ideolojik olarak hükümete

yakın olan düşünce kuruluşlarının ortak sorunu (ve şikâyeti) devlet bürokrasisinin sivil toplumla etkileşime kapallılığıdır. Düşünce kuruluşları bu nedenle doğrudan karar alıcıları etkilemekten ziyade, kamuoyu, sivil toplum, kanaat önderleri, medya, entelektüeller ve akademisyenler üzerinden dolaylı yoldan kamu bürokrasisine etki etmeye çalışmaktadır. Bu amaçla birçok düşünce kuruluşu bünyesinde halkla ilişkiler, uluslararası ilişkiler ve savunuculuk birimleri oluşturmaktadır.

Milliyetçi ve milliyetçi-muhafazakâr düşünce kuruluşlarında temel amaç, Türkiye'nin dış politika hamlelerinin önünü açacak veya resmi bakış açısını yurt dışında temsil edecek sivil girişimlerde bulunmak iken, liberal kuruluşlar Avrupa ve ABD merkezli sivil toplumun ve siyasal toplumun beklentileri çerçevesinde Türkiye'deki karar alım süreçlerini etkileme çabalarına yoğunlaşmaktadır. ÖAD'nin 2019 yılı içerisinde "National Endowment for Democracy" ile ortaklaşa gerçekleştirdiği 'Türkiye'de Yapısal Reformlar Projesi' ve 'Uluslararası Cumhuriyetçiler Enstitüsü Türkiye Ofisi'nin (IRI) desteklediği "Türkiye'de Meclisin ve İfade Hürriyetinin Güçlendirilmesi Projesi" bu anlamda örnek verilebilir (Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2020;19-21). Ayrıca TESEV'in 2019 yılında Friedrich Ebert Stiftung, Bernard van Leer Vakfı, Friedrich Naumann Vakfı, İsveç Başkonsolosluğu ve AB desteği ile geliştirdiği 'Kentsel Yönetişim', 'yerel yönetimde kamu ve STK iş birliği', 'veriye dayalı yerel politika' temalı çalışmalar da Türkiye'deki siyasal karar alım süreçlerini etkilemeye dönük faaliyetler olarak görülebilir (TESEV, 2019).

Düşünce Kuruluşlarının Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisi bağlamında gerçekleştirdikleri faaliyetler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Çeşitli ülkelerin sivil toplum kuruluşlarıyla ortak projeler gerçekleştirmek

Bunun düşünce kuruluşları alanında pek çok örneği vardır. Bu bağlamda, ABD merkezli 'Brookings Institution', 'Carnegie Endowment For International Peace', İngiltere merkezli 'Center For European Reform', Fransa merkezli 'Institut Français des Relations Internationales' (IFRI), Almanya Merkezli 'Robert Bosch Stiftung', 'German Marshall Fund' ve 'Friedrich Ebert Stiftung', Avrupa çapında faaliyet gösteren 'European Council of Foreign Relations' (EFCFR) EDAM'ın bu güne kadar iş birliği yaptığı kuruluşlardan bazılarıdır (EDAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 2016). PODEM'in iş birliği yaptığı kuruluşlar arasında Almanya merkezli Berghof Vakfı, İngiltere merkezli Cantham House, ve Safer World bulunmaktadır (PODEM Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 20.10.2015). 2018 ve 2019 yılları içerisinde ise PODEM'in Avrupa Komisyonu, Norveç Büyükelçiliği, Raoul Wallenberg Enstitüsü gibi kuruluşlardan da destek aldığı görülmektedir (PODEM, 2019). Türkiye'de liberal fikirlerin ve bakış açısının yaygınlaşmasını ve "liberalizme dair kavramların doğru kullanılması" adına faaliyet yürüten bir fikir hareketi olarak LDT ise, her ne kadar faaliyet alanını Türkiye ile sınırlandırmış olsa da uluslararası partnerleriyle ortak çalışmalar yürütmektedir (LDT Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 30.10.2015).

LDT'nin Avusturya Ekonomi Merkezi ile Türkiye ayağını organize ettiği ve dünyanın farklı ülkelerinden iş insanlarını, akademisyenleri ve düşünce kuruluşu uzmanlarını bir araya getiren 'Serbest Piyasa Ekonomisi Avrupa Turu' (Free Market Road Show) isimli etkinlik buna örnektir.²² Bunun dışında örneklem olarak alınan neredeyse tüm kuruluşların belirli uluslararası ortaklıkları bulunmaktadır.

ORSAM Temsilcisine göre, sayılan önemli uluslararası kuruluşlar, Ortadoğu veya Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgelerden davetlilerin katılacağı uluslararası toplantı ve seminerler gerçekleştireceklerinde veya saha çalışmaları yapacaklarında Türkiye'den ortaklık kurabileceği partnerler aramaktadırlar. Böylece hem uluslararası iş birliklerinin gelişmesini, hem de lojistik ve maliyet açısından organizasyonun kolaylaşmasını hedeflemektedirler (ORSAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 7.12.2015).

Uluslararası kuruluşların araştırma fonlarına başvurmak

Türkiye'de çoğu düşünce kuruluşu uluslararası kurumlardan, sivil toplum örgütlerinden ve yabancı hükümetlerden araştırma fonları almaktadır. Özellikle liberal düşünce kuruluşları için bu tür fonlar temel gelir kaynağı durumundadır. Bu bağlamda 3H, TESEV, PODEM, ÖAD, EDAM, ERG, TEPAV gibi liberal düşünce kuruluşları, Friedrich Naumann Foundation, Conrad Adenauer Stiftung, Friedrich Ebert Stiftung gibi Alman vakıfları, Açık Toplum Vakfı, Hollanda, Kanada, İsviçre, İngiltere ve ABD Konsolosluklarının açtığı araştırma programları, AB Projeleri, DB, OECD, BM, UNICEF gibi kurumlardan fon alabilmektedirler. Buna karşın SDE gibi düşünce kuruluşları AB kurumlarından ve Avrupa merkezli vakıflardan fon almayı bağımsızlıklarına gölge düşüreceği ve kendi ilkeleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle kabul etmemektedir (SDE Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 7.12.2015). Ancak çoğu muhafazakâr ve milliyetçi muhafazakâr kuruluş (örneğin SETA, ORSAM vs.) bu konuda daha esnek bir bakış açısına sahiptir.

Uluslararası düşünce kuruluşu ağlarına dâhil olmak

Özellikle 1980'lerden sonra dünya çapında benzer konular üzerinde çalışan veya benzer ideolojileri ve çözüm önerilerini savunan düşünce kuruluşları bir araya gelerek uluslararası politika ağları oluşturma eğilimine girmişlerdir. Bu ağların temel amacı; belirli küresel nitelikteki sorunlara ilişkin tartışmalar yürüterek üyeler arasında ortak bakış açısı ve koordinasyon geliştirmek, ortak araştırmalar ve projeler gerçekleştirmek, ekonomik ve kültürel dayanışmayı ve iş birliğini arttırmaktır. Türkiye'de de bilhassa ÖAD ve 3H Hareketi ve ERG gibi liberal kuruluşlar uluslararası sivil toplum veya düşünce kuruluşu ağlarının parçası konumundadır ve her sene bu sivil toplum ağları tarafından düzenlenen forum, sempozyum ve etkinliklere temsilcilerini göndermektedirler.

²² Etkinlik hakkında detaylı bilgi için bakınız; <http://www.liberal.org.tr/sayfa/kat.php?kat=1&akat=34>, Erişim 28 Mayıs 2020

Örneğin 3H Hareketi 'Uluslararası Liberal Gençlik Federasyonu' (IFLRY), 'Özgürlük İçin Avrupalı Öğrenciler' (ESFL) ve ABD merkezli liberal sivil toplum çatı örgütü olan 'Atlas Network' gibi liberal ağların üyesidir (3H Hareketi Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 8.9.2015). ÖAD, 'Atlas Network', 'Denge ve Denetleme Ağı' ve 'Network of Free Society' üyesidir (ÖAD Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 1.10.2015). Öte yandan 2019 yılında Avrupa Liberal Forumunun da tam üyesi olmuştur (Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2020; 55). ERG ise Denge ve Denetleme Ağı', 'Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı', 'Network of Education Policy Centers', 'Network of European Foundations', 'Initiative for Learning Democracy In Europe' gibi özellikle eğitim konusuna odaklanan ağların parçasıdır²³. EDAM ise 'European Policy Institutes Network' (EPIN) isimli farklı ülkelerden 31 düşünce kuruluşunun içinde bulunduğu bir uluslararası ağın parçasıdır (EDAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme; 10.11.2016)

Farklı dillerde hedeflenen ülke ve bölgelere yönelik dergi, internet sitesi ve içerik yayımlamak

Düşünce kuruluşları Türkiye'nin tezlerini yurt dışındaki muhataplarına anlatmak, diğer ülkelerin karar alıcılarını ve kamuoyunu etkilemek amacıyla yabancı dillerde dergi, internet sitesi ve rapor, analiz gibi içerikler yayımlayabilmektedirler. Örneğin SETA İngilizce yayın yapan 'Insight Turkey' ve Arapça yayınlanan 'Ru'ye Turkiyye' isimli iki dergi çıkartmaktadır. Öte yandan SETA, TEPAV, SDE, TESEV gibi büyük kuruluşlar başta olmak üzere pek çok düşünce kuruluşu, internet sitelerinin ve içeriklerinin büyük kısmını Türkçe ve İngilizce olarak yayımlamaktadır.

Yurt dışında ofis ve temsilcilik açmak

Düşünce kuruluşları yurt dışındaki ofis ve temsilcilikleri vasıtasıyla, farklı ülkelerdeki gelişmeleri daha yakından takip edebilmekte ve buradaki iş birliklerini koordine edebilmektedir. Mali kısıtlılıklardan ötürü, Türkiye'deki düşünce kuruluşlarının çok az bir kısmı yurt dışında ofis veya temsilciliğe sahiptir. Bunlardan biri geniş mali olanaklara sahip olan SETA'dır. Kuruluşun Washington DC ve Kahire'de ofisleri bulunmaktadır. Avrupa Birliği konularında uzmanlaşmış olan İKV'nin ise 1982'den beri Brüksel'de temsilciliği bulunmaktadır.

Farklı ülkelerden öğrenciler için staj, eğitim, dil okulu ve değişim programları düzenlemek

Düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisi bağlamında yabancı öğrencilere yönelik eğitim faaliyetlerinde de bulunabilmektedir. Örneğin TÜRKSAM yurt dışından (özellikle de Türk dünyasından) akademisyen ve öğrencilere yönelik eğitim ve staj programları düzenlemekte, konuk araştırmacıları davet etmektedir. Staj programı kapsamında öğrencilerin belirli bölgeler üzerine uzmanlaşması, bu

²³ ERG'nin destekçileri ve dâhil olduğu uluslararası sivil toplum ağlarına ilişkin daha detaylı bilgi için bakınız: Erişim <https://www.egitimreformugirisimi.org/destekciler/>, Erişim 6 Mayıs 2020

bölgelerdeki gelişmeleri takip ettikleri bültenler hazırlamaları ve araştırma tecrübesi kazanmaları da hedeflenmektedir (TÜRKSAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 31.1.2017). İLEM de diğer ülkelerden lisansüstü öğrencilere yönelik eğitim ve seminer programları düzenlemektedir (İLEM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 28.9.2015).

Uluslararası ve yerel aktörleri belirli sorunlar etrafında bir araya getirmeye dönük toplantılar, seminer ve konferanslar organize etmek

Düşünce kuruluşları, dış politikaya dair belirli bölgesel sorunları, olası iş birliklerini masaya yatırmak üzere Türkiye’den veya ilgili bölgeden sivil ve bürokratik aktörleri bir araya getiren toplantılar düzenleyebilmektedir. SDE’nin 2019 yılı içerisinde, Türkiye İktisadi Kalkınma Ajansı (TİKA), Türk Tarih Kurumu gibi kuruluşlarla ortak gerçekleştirdiği toplantılar buna örnek olarak gösterilebilir. SDE söz konusu toplantılarda Balkanlar²⁴, Kafkaslar²⁵, Keşmir Sorunu²⁶, Irak’ta yaşanan halk hareketleri²⁷ gibi konularda Türkiye’den ve ilgili bölgelerden bürokratları, akademisyenleri, din adamlarını ve sivil toplum temsilcilerini bir araya getirmiştir. PODEM ise ‘Türkiye-Avrupa Birliği Ortak Zemin ve Diyalog Çalışması’ başlıklı basına kapalı toplantılar kapsamında, Türkiye ve AB ülkelerinden üst düzey bürokratları bir araya getirerek, son süreçte öne çıkan sorunların tartışıldığı bir diyalog zemini oluşturmaya çalışmıştır (PODEM, 2019; 26)

Farklı ülkelerin düşünce kuruluşlarına ve diplomatik misyonlarına ziyaretlerde bulunmak

Günümüzde düşünce kuruluşları temsilcileri resmi heyetlerin yurt dışı ziyaretlerine eşlik edebilmekte veya Türkiye’yi ziyaret eden uluslararası resmi heyetler programlarına Türkiye’deki düşünce kuruluşlarını da eklemektedir. Ayrıca farklı ülkelerin düşünce kuruluşları, belirli ortak sorunlar etrafında görüş alışverişinde bulunmak ve ülkeler arasında siyasal, ekonomik ve kültürel işbirliklerini geliştirmek amacıyla karşılıklı ziyaretler gerçekleştirebilmekte, ortak düşünce kuruluşu forumları kapsamında bir araya gelebilmektedir.

Örneğin 2010 yılı içerisinde Çin Halk Cumhuriyeti, ‘Doğu Türkistan Sorununun’ Türkiye kamuoyunda yankı bulmasının Türkiye-Çin ilişkileri üzerinde yarattığı

24 SDE’nin TİKA desteğinde gerçekleştirdiği Balkan buluşması hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.sde.org.tr/kongre/tika-ve-sde-15-balkan-ulkесinin-fikir-adamlarini-ankarada-bulusturdu-faaliyeti-7431>, Erişim 2 Haziran 2020

25 SDE’nin ‘Kafkasya’nın Geleceği İçin Strateji Çalıştayı’ hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.sde.org.tr/sempozyum-calistay/sd-kongre-baku-programinda-kafkasyanın-gelecegi-icin-strateji-calistayi-faaliyeti-7430>, Erişim 2 Haziran 2020

26 SDE’nin Lahor Barış Araştırmaları Merkezi iş birliğinde düzenlediği Keşmir krizi hakkındaki konferansla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.sde.org.tr/kongre/kesmir-krizi-barisa-yonelik-tehditler-ve-uluslararası-toplumun-rolu-faaliyeti-12173>, Erişim 2 Haziran 2020

27 SDE’nin ‘Yol Ayrımındaki Irak: Değişim ve Sonuçlar’ başlıklı çalıştayı için bakınız: <https://www.sde.org.tr/sempozyum-calistay/yol-ayrimindaki-irak-degisim-ve-sonuclar-faaliyeti-14452>, Erişim 2 Haziran 2020

olumsuz etkileri gidermek adına “Türkiye’de Çin’i Yaşayın” projesini uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda Çin’den diplomatları, düşünce kuruluşu uzmanlarını ve iş insanlarını kapsayan bir heyet, dönemin dış politikada en etkili düşünce kuruluşlarından bazılarıyla ve özellikle de yurt dışındaki Türk topluluklar konusunda en hassas olan ve Doğu Türkistan (Uygur Türkleri) sorunu ile yakından ilgilenen TÜRSAM ile de toplantılar gerçekleştirmiştir. (Ekrem, akademiye.org)

Düşünce Kuruluşlarının Kamu Diplomasisi Bağlamında Başarı Kriterleri

Türkiye’de düşünce kuruluşlarının uluslararası topluma ulaşmak anlamında göz önünde bulundurdıkları başarı kriterleri şunlardır;

Dış ilişkilerden sorumlu kurumlarla geliştirilen ilişkiler

Türkiye’deki dış politika alanında çalışan düşünce kuruluşları açısından Dışişleri Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Genelkurmay gibi ilgili kamu kurumlarıyla geliştirilen ilişkiler önem arz etmektedir. Bu kuruluşlar (özellikle de Dışişleri Bakanlığı, TİKA ve YTB) Türkiye’nin kamu diplomasisi faaliyetlerini koordine etmekle birlikte, düşünce kuruluşlarının gerçekleştirdiği proje ve organizasyonların da en önemli finansörü konumundadır. Bu tür kurumlardan fonlar ve proje desteği almanın dışında, gelen bilgi ve görüş talepleri ve kurulan formal ve enformel ilişkiler düşünce kuruluşlarının dış politikadaki etki düzeyini de belirlemektedir. SETA, SDE, ORSAM, TASAM gibi sağ kanat, muhafazakâr ve milliyetçi-muhafazakâr ideolojiye sahip kuruluşlar, mevcut devlet politikalarına daha yakın olduklarından kamu bürokrasisine erişim ve kamu kurumlarından kaynak sağlama konusunda avantajlıdır. Özellikle bu tür kuruluşların başkanları ve yönetiminde yer alan kişilerin pek çoğu emekli büyükelçi, ordu mensubu ve bürokratlardan oluştuğu için kamu bürokrasisi ile kişisel bağlantıları da daha yoğun olmaktadır. Buna karşın TESEV ve ERG gibi liberal kuruluşların temsilcileri ise (özellikle Gezi Protestoları veya 15 Temmuz Darbe Girişimi gibi olaylardan sonra) kamu bürokrasisinin kendileri adına giderek daha kapalı hale geldiğini ifade etmektedirler (TESEV Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 21.10.2015; ERG Temsilcisi Kişisel Görüşme, 14.9.2015).

Gerçekleştirilen uluslararası toplantılara üst düzeyde katılımların olması

Düşünce kuruluşları, kendi gerçekleştirdikleri toplantılara, yurt içi ve yurt dışından üst düzey karar alıcılar başta olmak üzere, uluslararası kurumların temsilcilerinin, medyanın, sivil toplumun katılımını önemsemekte ve bunu organizasyonun kamu diplomasisi bağlamındaki başarısının ve etki düzeyinin bir göstergesi olarak değerlendirmektedir. ORSAM Temsilcisi yakın zamanda düzenledikleri bir organizasyonu örnek göstererek şu ifadeleri kullanmaktadır: “Mesela geçmişte Suriyeli mülteciler ile ilgili bir çalıştay yaptık. Katılım çok iyiydi: karar alıcılardan,

sivil toplumdaki uluslararası STK'lardan, Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden temsilciler geldi. Oradaki o etkileşim daha önemli. Farklı paydaşları bir araya getirmek. Oradaki toplantılar daha verimli oluyor, herkes açık ve net konuşuyor" (ORSAM Temsilcisi, Kişisel Görüşme, 7.12.2015).

Türkiye'deki gelişmelerle ilgili içeriden bilgi almak isteyen uluslararası basın-yayın organlarının Türkiye'den hangi düşünce kuruluşlarını tercih ettiği

Yabancı basın kuruluşları Türkiye ile ilgili çeşitli gündemler oluştuğunda Türkiye'deki düşünce kuruluşlarından bilgi, görüş ve analiz talep etmektedir. Örneğin özellikle okul öncesi eğitim politikaları üzerine çalışan ERG, Türkiye'de 'eğitimde imam hatipleşme', 'zorunlu din dersi', 'PISA sonuçları' gibi kritik gündemler olduğunda The New York Times, AFP, Financial Time, The Wall Street Journal, Reuters, The Economist gibi yabancı basın kuruluşlarının kendilerine mikrofon uzattığını belirtmektedir (ERG, Kişisel Görüşme, 14.9.2015). Öte yandan TEPAV, TESEV, ERG, EDAM, SETA gibi kuruluşlar da medya görünürlüğü düzeylerini ölçümlemekte, bunu bir başarı kriteri ve uluslararası etki ve saygınlığın bir göstergesi olarak görmektedir.

Uluslararası düşünce kuruluşu indekslerinde küresel veya bölgesel sıralamaya girebilmek

Düşünce kuruluşlarının uluslararası bilinirliğini ve saygınlığını ifade eden en önemli göstergelerden biri 'Think Tanks and Civil Societies Program' tarafından her yıl yayımlanan 'Global Go To Think Tank' indeksinde yer bulabilmektir. Bu kapsamda örneğin 2018 raporunda TESEV Dünyanın En İyi Düşünce Kuruluşları İndeksinde 79. Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesinde ise 11. olmuştur. LDT ise dünyada 90. MENA bölgesinde 15. sırada yer almıştır. MENA bölgesinde EDAM 17. ve TEPAV 79. sıradadır. Aynı kuruluşun 2018 raporunda, Savunma ve Ulusal Güvenlik alanında çalışan en iyi düşünce kuruluşları kategorisinde EDAM 20. sıradadır. Eğitim Politikaları indeksinde ERG 47. ve yine Sabancı Üniversitesi bünyesinde bulunan ve onun kardeş kuruluşu olan İPM 30. sırada yer almıştır. Dış Politika ve Uluslararası İlişkiler kategorisinde ise TEPAV 50. ve EDAM, 110. sıradadır (McGann, 2019). Söz konusu indekslerde yer bulan düşünce kuruluşları bunu kendi internet sitelerinde açıklamaktadır. Öte yandan uluslararası indekslerde yer alabilmek açısından liberal kuruluşların daha avantajlı olduğu göze çarpmaktadır.

Düşünce kuruluşu uzmanlarının kamu bürokrasisine ve siyasete geçiş yapması

Düşünce kuruluşu uzmanlarının kamu bürokrasisine geçmesi günümüzde çok sık karşılaşılan bir durumdur. SETA ve SDE bu konuda başı çeken düşünce kuruluşlarıdır. SETA'da uzman olarak çalıştıktan sonra, Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Anadolu Ajansı ve TRT gibi kurumlara geçenler olmuş-

tur28. SETA temsilcileri ise, Vakfın geleceğin siyasetçileri ve bürokratları için bir okul işlevi görmesini, devletin ileri gelenlerinin yetişmiş insan ihtiyacını karşılamak adına SETA'ya başvurmasını kendi başarıları olarak değerlendirmektedir. Ancak kuruluşun bir kariyer sıçrama tahtası olarak görülmesini, devlet kurumlarına ve Ak Partiye geçişin kurumun işleyişini aksatmasını ve bu kişilerin SETA kimliğini bir kenara bırakmasını doğru bulmamaktadırlar (SETA Temsilcisi-2, Kişisel Görüşme, 29.11.2015).

İstihdam edilen uzmanların niteliği

Türkiye'de özellikle dış politika alanında çalışan düşünce kuruluşları için belirli bölgeler üzerinde uzmanlaşmış, bölge dillerine hâkim, yurt içi ve yurt dışından önemli üniversitelerde siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, bölgesel çalışmalar gibi alanlarda lisans veya lisansüstü düzeyde eğitim almış kalifiye uzmanlar istihdam etmek önemli bir başarı kriteridir. Bunun yanında daha önce kamu bürokrasisinde ve uluslararası kurumlarda ve sivil toplum kuruluşlarında görev almış, bu yönüyle kişisel bağlantıları ve sosyal sermayesi güçlü olan kişilerle çalışmak da düşünce kuruluşlarına önemli avantajlar sağlamaktadır. Dış politika, bölgesel çalışmalar ve kamu diplomasisi faaliyetleriyle ilgilenen neredeyse bütün düşünce kuruluşları, istihdam edecekleri personelleri belirlerken söz konusu kriterleri göz önünde bulundurmaktadır.

Kuruluşun yabancı dildeki yayınlarının yurt dışında atif alması, dolaşıma girmesi ve ilgi uyandırması

Özellikle dış politika üzerine araştırma yürüten düşünce kuruluşları, ürettikleri yayınların yurt içi ve yurt dışında etkin şekilde dağıtılmasına da önem vermektedir. Bu bağlamda, yayınların gerek medyada gerekse de diğer bilimsel çalışmalarda aldığı atif sayısı, karar alıcı konumda olan kişilerin bu yayınlarla ilgili kuruluşa geri dönüş sağlaması bir başarı kriteri olarak görülmektedir. Örneğin SETA Temsilcisi-2 bu bağlamda, yurt içinde ve yurt dışında ürettikleri yayınlara çokça atif aldıklarını vurgulamakta ve SETA'nın uzun vadede en önemli katkısının akademiye ve bilimsel literatüre olacağını savunmaktadır (SETA Temsilcisi-2, Kişisel Görüşme, 29.11.2015). TESEV ise 2019 faaliyet raporunda, Dünya Ekonomik Forumu ve Columbia Üniversitesi ile yaptıkları içerik ortaklığı anlaşmaları yoluyla ürettikleri yayınların bu kuruluşların veri tabanlarında da yayımlanmaya başlayacağını duyurmuştur (TESEV, 2019, s. 33).

28 Taha Özhan 7 Haziran ve 1 Kasım seçimlerinde AK Parti Malatya Milletvekili olarak meclise de girmiştir. Günümüzde Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü olan İbrahim Kalın 2010 yılında Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğüne, 2012 Yılında Başbakanlık Müsteşar Yardımcılığına, 2014 yılında ise Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter Yardımcılığı görevine getirilmiştir. SETA Eski Siyaset Araştırmaları Direktörü Hatem Ete ve Eski Dış Politika Araştırmaları Direktörü Talip Küçükcan gibi isimlerin Ahmet Davutoğlu'nun Başbakan olması sonrası yedi kişilik Danışman ekibinin içinde yer alması da buna örnek verilebilir. Yine SETA kökenli olan Fahrettin Altun Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı olarak atanmıştır. SDE Eski Başkanı Yasin Aktay da AK Parti'den siyasete katılan isimlerdendir. Yine SDE Eski Başkanı Birol Akgün ise yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti adına okul açan Maarif Vakfı'nın Yönetim Kurulu Başkanlığına getirilmiştir.

Uluslararası partnerlikler ve iş birlikleri (Uluslararası bir kuruluşun veya yabancı bir şirketin Türkiye ile ilgili bilgi ve projeye ihtiyaç duyduğunda Türkiye'den hangi kuruluşa başvurduğu; Uluslararası araştırma fonlarından sağlanan hibelerin sayısı ve miktarı; Uluslararası bir kurum, STK veya organizasyonun bir toplantı için Türkiye'den hangi düşünce kuruluşunu davet ettiği; Yabancı ülkelerin Türkiye'ye dönük diplomatik ziyaretlerinde hangi düşünce kuruluşunu ziyaret ettiği).

Uluslararası kurum ve kuruluşlar gerçekleştirecekleri yukarıda sıralanan türde etkinlik, faaliyet ve projeler için Türkiye'den uygun bir partner ararken birkaç faktörü göz önünde bulundururlar; Bu anlamda, ülkenin politikaları, dış siyaseti ve kamuoyu üzerinde etkili, uluslararası güvenilirliğe, prestije ve görünürlüğe sahip, ortak dünya görüşü ve değerler çerçevesinde buluşabilecekleri, ilgili konuda yeterli düzeyde uzmanlığa ve bilgi birikimine sahip ve organizasyonel kapasitesi yüksek olan düşünce kuruluşlarını tercih etme eğilimindedirler. Bu nedenle Türkiye'deki düşünce kuruluşları için yurt dışından STK'lar, şirketler, kurum ve kuruluşlar ile geliştirilen ortak projeler, etkinlikler ve karşılıklı ziyaretler önemli bir başarı kriteri olmaktadır.

Sonuç

Araştırma, Türkiye'deki düşünce kuruluşlarının, kamu diplomasisi bağlamında ne tür faaliyetlerde buldukları, bu faaliyetlerle neleri amaçladıkları, başarı kriterlerinin neler olduğu ve ideolojik yönelimlerine bağlı olarak nasıl farklılaştıkları sorularına odaklanmıştır. Bu bağlamda düşünce kuruluşlarının, Türkiye'nin dış politika tezlerini uluslararası muhataplarına anlatmak, ülkenin imajını yurt dışında güçlü tutmak, ülkenin dış politika hamlelerinin önünü açacak sivil, entelektüel, siyasi ve kültürel ilişkiler geliştirmek, Türkiye'deki gelişmelerle ilgili yurt dışındaki akademik, diplomatik çevrelere, medyaya ve iş insanlarına bilgi sağlamak, farklı ülkelerde yaşanan gelişmelerle ilgili görüş ve önerilerini sunmak, Türkiye ve diğer ülkelerden sivil ve resmi aktörleri belirli sorunlar üzerinden bir araya getirerek diyalog zemini yaratmak amacıyla kamu diplomasisi faaliyeti yürütebildikleri görülmüştür. Bunun yanında kuruluşlarının uluslararası görünürlük ve itibarını arttırmak, uluslararası kurumlardan ve sivil toplum kuruluşlarından fon sağlayarak mali kaynaklarını çeşitlendirmek gibi kendilerine dönük amaçlarla da kamu diplomasisinin bir parçası olabildikleri görülmüştür.

Yabancı dilde yayınlar yapmak, yurt dışında temsilcilik açmak, uluslararası politika ağlarına dâhil olmak, dış paydaşlarla ilişkilerini güçlü tutacak ortak projeler, toplantılar ve etkinlikler gerçekleştirmek, uluslararası araştırma projelerine başvurmak, düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisi bağlamında gerçekleştirdikleri en temel faaliyetlerdir. Öte yandan ilgilendikleri bölge ülkelerindeki siyasi, ekonomik, toplumsal gelişmelerle ilgili bilgi toplayarak bu bilgileri yurt içindeki paydaşlarına raporlamak veya tam tersi şekilde iş birliği içerisinde oldukları kuruluşlara Türkiye'deki gelişmelerle ilgili bilgi sağlamak da düşünce kuruluşlarının temel işlevleri arasındadır. Bunun yanında, yurt dışından öğrencilere yönelik eğitim, seminer ve

staj programları düzenleyen kuruluşlar da bulunmaktadır. Elbette ki bu faaliyetlerin içeriği kuruluşların ideolojik konumlanışlarına, hedef kitlelerine, çalışma alanlarına ve mali kaynaklarının büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir.

Düşünce kuruluşları açısından kamu diplomasisi faaliyetlerinin ne oranda hedefine ulaştığını ortaya koyan göstergeler de farklılaşmaktadır. Yurt dışı kurum ve kuruluşlardan sağlanan fonlar ve proje gelirleri, yurt içinde ve yurt dışında dış ilişkilerden sorumlu kurum ve kuruluşlarla, formel veya enformel düzeyde kurulan düzenli ilişkiler, ortaklıklar ve gerçekleştirilen ziyaretler, düzenlenen uluslararası toplantı ve etkinliklere üst düzey katılımlar, uluslararası medyada görünürlük, uluslararası düşünce kuruluşu indekslerinde sıralamaya girebilmek, üretilen yabancı dilde yayınların sirkülasyonu gibi pek çok başlık, düşünce kuruluşları açısından başarı kriterleri olabilmektedir.

Düşünce kuruluşlarının yerel ve uluslararası düzeyde farklı toplumsal gruplar ve çıkarlar arasında iletişimsel süreçler yaratan bir aracı olarak konumlanması, Osborne'un (2004, ss. 440-443) "mediators" olarak isimlendirdiği yeni bir entelektüel tipolojisinin başat konuma geldiğine işaret eder. Osborne'a göre mediator, "'şeylere' hareket katan biridir. Mekânsal olarak aracılık eden, iki veya daha fazla çıkar arasında konumlanan pasif bir aracı değildir. Tavsiye ve fikirden çok bağlantılar ve süreçler üretir". Büyük fikirler ve anlatılarla değil, aracılındırılabilecek, fark yaratabilecek, araçsal ve kullanışlı fikirlerle ilgilenir. Foucault ve Bauman'ın entelektüel kategorileştirmelerinden hareketle, hem 'fildişi kule' entelektüelinin, hem de pozitivist ve işlevsel araştırmalar yürüten 'uzman' entelektüelin dışında mediator'ler, Osborne'a göre günümüz katılıma ve tartışmaya dayalı siyasal kültüründe giderek önem kazanmaktadır.

Araştırma aynı zamanda ideolojik yönelimleri bağlamında düşünce kuruluşlarının kamu politikası faaliyetlerinin, bu anlamda odaklandıkları coğrafyaların, amaçlarının ve başarı kriterlerinin değişebildiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'de düşünce kuruluşları, ideolojileri ve bağlı oldukları siyasal gelenek anlamında liberal, milliyetçi, milliyetçi-muhafazakâr ve muhafazakâr olarak dört gruba ayrılabilir. TESEV, TEPAV, ERG vs. gibi liberal kuruluşlar, Avrupa ve ABD merkezli sivil toplum kuruluşlarından fon almak, ortak araştırmalar ve organizasyonlar düzenlemek, uluslararası karar alıcılara ulaşmak ve uluslararası düşünce kuruluşu indekslerinde yer almak konusunda diğer kategorilere göre çok daha avantajlıdır. Kamu diplomasisi faaliyetlerinde liberal kuruluşların temel amacı daha ziyade, ekonomi, AB, demokratikleşme, azınlıklar, ifade özgürlüğü gibi yabancı muhataplarının Türkiye hakkında merak ettiği konularda onlara güvenilir bilgi sağlamaktır.

Buna karşın SETA, SDE, TÜRKSAM, ORSAM ve TASAM gibi kuruluşlar için kamu diplomasisi faaliyetlerinin temel amacı, Türkiye'nin resmi dış politikasını desteklemek, Türkiye'nin argümanlarını diğer ülkelere anlatmak ve bu yolla geleneksel resmi diplomatik aktörlerin önünü açacak iletişimsel süreçler yönetmektir. Söz konusu kuruluşların vizyon çerçevelerinde görülen "yerli ve milli dış

politika”, “Türkiye merkezli bakış açısı ve özgün stratejiler geliştirmek” gibi hedeflerin temel anlamı da budur. Öte yandan özellikle muhafazakâr kuruluşlar ve kısmen de milliyetçi ve milliyetçi-muhafazakâr yapılar, Türkiye’deki dış politikadan sorumlu kurumlara ve karar alıcılara erişim ve bunlardan fon almak konusunda liberallere nazaran daha avantajlıdırlar. Hatta başta milliyetçiler olmak üzere bu kategorilerden bazı kuruluşlar yabancı kaynaklardan özellikle AB kurumlarından ve Avrupa merkezli vakıflardan fon almamayı bir prensip olarak benimsemiştir. Buradan hareketle, genel olarak liberaller dışında kalan düşünce kuruluşlarının devlet eksenli bir kamu diplomasisi anlayışını merkeze aldıkları ve bu bağlamda devlet/hükümet adına resmi dış politikayı destekleme amacı güden Soğuk Savaş öncesinin düşünce kuruluşu geleneğini büyük oranda devam ettirdikleri söylenebilir²⁹.

Öte yandan ideolojilerinden bağımsız olarak, Türkiye’nin düşünce kuruluşu alanında baskın olan aktörlerin neredeyse tamamı, büyük sermaye grupları ve şahıslar tarafından fonlanmakta, bünyesinde gazetecileri, şirket yöneticilerini, sivil ve askeri bürokratları barındırmakta ve kaçınılmaz olarak bu dar ekonomik, siyasal ve kültürel ‘iktidar seçkinleri’ sınıfının yerel ve uluslararası çıkarlarının taşıyıcısı olarak konumlanmaktadır. (Elbette ki bu ifade düşünce kuruluşları alanının tamamıyla özerklikten yoksun olduğu, kendine özgü dinamikleri, amaçları, faaliyet tarzı, rekabet koşulları olmadığı ve kendi dışındaki iktidar yapıları tarafından doğrudan belirlendiği anlamına gelmemelidir). Ayrıca siyasal ve ekonomik güç odaklarına yaslanan bu kuruluşlar, politik süreçlere etki etmek ve medya görünürlüğü kazanmak anlamında, küçük çaplı örgütlenmelere göre daha avantajlı konumdadır. Bu bağlamda, farklı fikirler ve çıkarlar arasındaki açık rekabete dayalı, adil ve eşitlikçi bir fikir piyasası mümkün olamamaktadır (Plewhe, 2008, s. 6). Dolayısıyla düşünce kuruluşlarının sayısının ve kamu politikalarının belirlenmesindeki etkilerinin artması siyasal sistemin demokratik ve şeffaf işlediğinin göstergesi olmadığı gibi, düşünce kuruluşlarının kamu diplomasisi süreçlerine daha fazla entegre olmaları da dış politikada çoğulcu bir yaklaşımın işareti olarak görülemez. Tam aksine bu tür ‘elit’ organizasyonların etkisindeki artış, dış politika yapım süreçlerindeki ‘oligarşik’ eğilimi güçlendirme tehlikesi taşır.

Kaynakça

Aras, B., Toktaş, Ş. ve Kurt Ü. (2010). Araştırma Merkezlerinin Yükselişi: Türkiye’de Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Kültürü. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Aydın, A. (2006). The Genesis of Think Tank Culture: Past, Present and Future?. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

29 Ancak böylesi bir genel eğilimin varlığından bahsederken istisnaların gözden kaçırılmaması önemlidir. Bulguların da gösterdiği üzere Muhafazakâr düşünce kuruluşları içerisinde ESAM ve İLEM özgün bir konuma sahiptir. Öte yandan liberal kuruluşlarda ise LDT ve TEPAV’ın konumu da içinde buldukları kategoriden farklı kimi özellikler taşır.

Bayraklı, E., Hafez, F. (2020). European Islamophobia Report 2019. SETA, Erişim 16 Mayıs 2020, https://www.islamophobieurope.com/wp-content/uploads/2020/06/EIR_2019.pdf

Dış Politika Enstitüsü (DPE). (2020). About, Erişim 10 Mayıs 2020, <http://foreignpolicy.org.tr/about/>

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Destekçiler, Erişim 6 Mayıs 2020, <https://www.egitimreformugirisimi.org/destekciler/>

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (ESAM), D-8 (Developing 8), Erişim, 7 Nisan 2020, http://www.esam.org.tr/d-8_k28.html

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (ESAM), Müslüman Topluluklar Birliği, Erişim 7 Nisan 2020, http://www.esam.org.tr/mtb_k51.html

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (ESAM), Tarihçe, 14 Ocak 2020, http://www.esam.org.tr/tarihce_k36.html

Ekrem, E. (2017), Türk ve Çin İlişkileri: Düşünce Kuruluşları Arasında İşbirliği, Erişim 14 Mayıs 2020, <https://akademiye.org/tr/?p=584>

European Stability Initiative, (ESI), ARI Hareketi, Erişim 6 Ocak 2020, https://www.esiweb.org/index.php?lang=tr&id=322&debate_ID=4&slide_ID=34

G20 Turkey, Think 20 (G20): Information Note On T20 Turkey, Erişim, 4 Mayıs 2020, <http://g20.org.tr/engagement-groups/think-20-t20/>

Güvenç, S. (2006). Türkiye Dış Politikası ve Düşünce Kuruluşları. Semra Cerit Mazlum ve Erhan Doğan (Ed.). Sivil Toplum ve Dış Politika: Yeni Sorunlar, Yeni Aktörler içinde İstanbul: Bağlam Yayınları.

Güvenç. S. (2009). Seeking Influence In Foreign Policy Making: Turkey's Experiment With Think Tanks. XXI IPSA World Congress of Political Science

İktisadi Araştırmalar Vakfı (İAV), Kurucular, Erişim 7 Mart 2020 <https://iav.org.tr/kurumsal.aspx>

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Kurucu ve Mütevelli Kurumlar, Erişim 18 Mart 2020, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=12&id=18

Karasar, H. A. (2012). Türk Düşünce Kuruluşlarının 'Anası': Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi. Hasan Ali Karasar ve Hasan Kanbolat (Ed.). Avrasya'da Stratejik Düşünce Kültürü ve Kuruluşları içinde (s.47-70). Ankara ve İstanbul: Nobel Yayınları.

Kınıklıoğlu, S (2009), Türkiye'de Düşünce Kuruluşları Meselesi", Kanbolat H., Karasar, H. A. (Ed.), Türkiye'de Stratejik Düşünce Kültürü ve Stratejik Araştırma Merkezleri: Başlangıcından Bugüne Türk Düşünce Kuruluşları. Ankara: Nobel Yay.

KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAV), KÖKSAV'ın Kuruluş Amacı, Erişim 16 Ocak 2020, <http://www.koksav.org.tr/amac-t.htm>

Köksoy, E. (2019). Kamu Diplomasisi Yöntemi ve Stratejisi, Kamu Dilomasisinde Yeni Yönelimler, Oğuz Göksu (Ed.), Konya: Literatürk Yay.

Krastev, (2000). The Liberal Estate: Reflections On The Politics of Think Tanks in Central and Eastern Europe, James G. McGann, R. Kent Weaver (Ed.). Think Tanks and Civil Societies içinde, (s. 273-293). New Jersey: Transaction Publisher.

Liberal Düşünce Topluluğu (LDT), Uluslararası Toplantılar, Faaliyetler, Erişim 28 Mayıs 2020 <http://www.liberal.org.tr/sayfa/kat.php?kat=1&akat=34>

McGann, J. G. (2015). 2014 Global Go To Think Tank Index Report. Think Tank and Civil Society Program (TTCSP), University of Pennsylvania.

McGann, J. G. (2019), 2018 Global Go To Think Tank Index Report, Think Tanks and Civil Societies Program (TTCSP), University of Pennsylvania, Erişim 4 Şubat 2020, https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=think_tanks

Melissen. J. (2005). The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. Jan Melissen (Ed.), The New Public Diplomacy: Soft Power In International Relations içinde, (s. 3-28), New York: Palgrave MacMillan.

Nye, J. S. (2003). Soft Power: Propaganda Isn't The Way, The New York Times. Erişim 12 Ocak 2020, <https://www.nytimes.com/2003/01/10/opinion/IHT-soft-power-propaganda-isnt-the-way.html>

Osborne, T. (2004). On Mediators: Intellectuals and Ideas Trade içinde The Knowledge Society. Economy And Society, 33:4, 430-447.

Plehwe, D. (2008). Forging a Neoliberal Knowledge Elite (Perspective) and Restricted Pluralism: The History of The Mont Pelerin Society Networks of Intellectuals and Think Tanks. New York: Social Science Research Council.

PODEM. (2019). Yıllık Faaliyet Raporu 2018, Erişim 21 Mayıs 2020, http://podem.org.tr/img/researches/2018-yili-faaliyetraporu/PODEM2018_FaaliyetRaporu.pdf

Rich, A. (2004). Think Tank, Public Policy and The Politics of Expertise. Cambridge University Press.

Sancar, G. A. (2012). Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler. İstanbul: Beta Yayınları.

Stone, D. (2004a). Introduction: Think Tanks, Policy Advice and Governance. Diane Stone, Andrew Denham (Ed.). Think Tank Traditions: Policy Research and The Politics of Ideas içinde, (1-18), Manchester: Manchester University Press.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2015). Global Sivil Diplomasi İnşası Programı. Stratejik Vizyon Belgesi. Sivil Global 2015-2023-2053, Erişim 4 Haziran 2020, https://tasam.org/Files/Etkinlik/File/VizyonBelgesi/SGP_vizyon_TR_pdf_b884b19c-0858-4120-848e-2dfb15f79335.pdf

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), Tarihçe, Erişim 7 Mart 2020, <https://www.tesev.org.tr/tr/turkiye-ekonomik-ve-sosyal-etudler-vakfi/tarihce>

Tüysüzoğlu, G. (2014). Türk Dış Politikası'nın İşleyişinde Düşünce Kuruluşlarının

